

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Лебези Юлії Олександрівни – на дисертацію
на дисертацію Величка Віктора Юрійовича на тему: «Свобода як
цінність адміністративно-судочинних правовідносин», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Актуальність теми. Врегулювання публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства постійно перебуває в трансформаційних процесах та змінах. Прояви свободи в адміністративно-судочинних відносинах завжди межують із проявами зловживання правом. Не можна применшувати важливе значення, яке має забезпечення ефективності подолання проявів зловживання правом учасниками адміністративно-судочинних правовідносин, що гарантією ефективного врегулювання публічно-правових спорів, а відтак і сприяє створенню належних умов для реалізації та захисту суб'єктивних публічних прав приватної особи у її взаємовідносинах із владними органами.

Але при цьому відсутнім є усталений підхід до визначення змісту категорії «свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах», що призводить до низького рівня застосування норм КАС України, що передбачають заходи процесуального впливу щодо недобросовісних учасників судового процесу. Ухвалені зміни до КАС України у 2017 та 2020 роках визначили засади сучасного механізму запобігання проявам надмірної свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах, проте правозастосовна практика продовжує виявляти значне коло прогалин законодавства у цій сфері та демонструє різне застосування судами норм КАС України під час протидії такому зловживанню.

Пошук напрямів оптимізації подолання таких кризових суспільних явищ визначається відтак як актуальний, що визначає практичну затребуваність та теоретичну цінність дисертації В.Ю. Величка.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Положення дисертації корелюються із положеннями Указів Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів»; від 20 травня 2015 р. № 276/2015 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.»; відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р., комплексним науковим проєктам кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) та «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711). Таким чином, підкреслюємо, що визначення особливостей адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні є актуальним предметом теоретико-прикладного дослідження.

Дисертаційне дослідження В.Ю. Величка є затребуваним як з позицій правової науки, так і з точки зору практичної діяльності, спрямованої на удосконалення нормативно-правової бази.

Розглянувши дисертацію, можна зробити висновок, що автор дійсно провів ґрунтовне комплексне наукове дослідження, що відповідає поставленим меті та завданням.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування характеризується

системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз питання визначення сутності адміністративно-правового механізму забезпечення права на свободу думки. У роботі автор використав систему загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти у сфері адміністративно-судочинних правовідносин. Для розробки пропозицій з оптимізації адміністративно-правового механізму забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах використано законодавство зарубіжних держав: Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки та інших країн Європейського Союзу.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали судові рішення, дані соціологічних опитувань, офіційні статистичні показники.

Структура роботи дозволяє авторці досягнути поставленої перед нею мети, що полягає у дослідженні свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин та розробка науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій щодо його вдосконалення. Автором успішно вирішено такі наукові завдання, як: обґрунтувати поняття, сутність та ознаки адміністративно-судочинних правовідносин у системі суспільних відносин; з'ясувати генезу уявлень про свободу як цінність адміністративно-судочинних правовідносин; визначити методологію наукового пізнання свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин; охарактеризувати поняття свободи та її ознаки в адміністративно-судочинних правовідносинах; відобразити прояви свободи на стадії підготовки справи до розгляду у порядку адміністративного судочинства; встановити прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства; з'ясувати прояви свободи на стадії ухвалення судового

рішення в адміністративній справі та його виконання; охарактеризувати зарубіжний досвід забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах та напрями його імплементації в Україні.

Досягнення достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації відбувається за рахунок їх апробації у відкритому друку, обговоренні на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини регламентації свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах, але й їх практичним значенням на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення чинного національного законодавства в тій його частині, що стосується забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань здобувача, який здійснив вдалу спробу визначити зміст свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах.

Погоджуючись у цілому з усіма визначеними автором складовими наукової новизни дослідження, вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на деяких з них.

Варто погодитися із висновком автора, що адміністративно-судочинні правовідносини є складовими системи адміністративно-процесуальних правовідносин, і ознаками останніх Віктор Юрійович вірно виділяє: специфічну сферу їх реалізації, яка пов'язується із суспільними відносинами у сфері здійснення публічної влади, та полягає у взаємодії приватних осіб із носіями публічно-владних повноважень; їх застосування як пріоритету імперативного методу нормативного регулювання, що розуміється як виняткове застосування принципу рівності; їх зміст суб'єктного складу правовідносин, де обов'язкове бере участь орган державної влади, орган місцевого самоврядування, або інший носій владних повноважень, в тому числі державні підприємства, установи та організації; чітку процедурну

урегульованість відносин; домінування публічного інтересу над приватним, що не повинно призводити до пригнічення останніх, а має відбуватися у їх належній збалансованості; відображується у компетенційному змісті діяльності суб'єктів владних повноважень; у застосуванні методів та засобів адміністративного примусу та впливу разі недотримання вимог чинного законодавства України у сфері публічно-управлінських правовідносин (підрозділ 1.1).

Результати дисертаційного дослідження можуть стати основою для вдосконалення нормотворчої та правозастосовної діяльності. Є обґрунтованим та доцільним використання основних результатів дисертаційного дослідження в процесі викладання студентам вищих навчальних закладів дисципліни «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Права людини», підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-правових питань.

З точки теоретико-правового дослідження є важливим здійснене автором дослідження змісту свободи та її проявах в межах конституційних правовідносин, кримінально-правових правовідносинах тощо.

Так, варто підтримати висновок автора, що категорія «свобода у праві» у просторово-темпоральному вимірі визначається як легітимізований і санкціонований державою простір для реалізації поведінки суб'єктів, нормативно визначений у правах та обов'язках людини і громадянина, в яких право є межею між свободою і свавіллям, вказує на визначену міру (баланс), що забезпечує свободу особи, суспільства і держави.

Автором слушно визначено, що в межах конституційно-правової науки свобода розглядається як індивідуальна цінність, а також як цінність певних політичних чи соціальних груп, і встановлюються механізми її реалізації залежно від суб'єктного складу таких правовідносин. Автором з'ясовано, що в межах галузевих процесуальних наук свобода має певні особливості відображення її змісту. Автором визначено, що в межах господарсько-процесуальної та цивільно-процесуальної науки свобода розуміється як свобода договору та свобода підприємницької діяльності, що є принципами галузевого нормативно-правового регулювання майнових та особистих немайнових правовідносин. Віктор Юрійович вірно визначив, що в межах кримінально-правових досліджень питання встановлення змісту свободи розглядається як суб'єктивна характеристика фізичного буття особи, а також як об'єктивна характеристика врегулювання суспільних відносин. При цьому автором слушно визначено, що кримінально-процесуальні дослідження зосереджуються на встановленні ефективних механізмів гарантування особистої свободи та недоторканості особи при здійсненні слідчих дій та досудового розслідування (с. 50-56).

Важливим є висновок автора, що цільове призначення пізнавальної діяльності, спрямованої на визначення свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин, пов'язується як із загальнонауковою метою, що полягає у встановленні змісту та сутності досліджуваного явища, і спеціальнонауковою метою, яка полягає у сприянні забезпечення ефективності розуміння специфіки захисту прав і свобод людини із застосуванням засобів адміністративного судочинства (підрозділ 1.3).

Варто підтримати обґрунтований авторський підхід до розуміння свободи як цінності адміністративно-судочинних відносин в межах даної дисертації розуміється як такий стан реалізації прав та інтересів учасників провадження, за якого їх дії оцінюються як сумлінні, добросовісні, такі, що не є зловживанням правом, що не призводить до настання шкідливих наслідків, не порушуються принципи здійснення адміністративного

судочинства та не створюють перешкод до досягнення його цілей. Реалізація такого підходу автором пов'язується із необхідністю доповнення статті 2 КАС України частиною четвертою, де серед основоположних засад адміністративного судочинства має бути визначено гарантування цінності свободи як регулятора захисту суб'єктивних публічно-управлінських прав.

Цікавим з точки зору практичного застосування є висновки автора про те, що прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства проглядаються у процесуальній формі та порядку реалізації певних дій у межах цієї стадії адміністративного судочинства. Сутність прояву свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства можна визначити як обумовлений комплекс процесуальних дій, спрямованих на з'ясування всіх необхідних обставин справи, її вирішення, з метою встановлення справедливості та надання реальної можливості суб'єктам таких відносин повною мірою захищати власні інтереси в судовому порядку. Прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства завершуються в тих випадках, коли відбуваються прояви зловживання правом (підрозділ 2.2).

Привертає увагу висновок автора про те, що у процесі асоціації з Європейським Союзом та імплементації найкращих практик щодо забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах, саме вивчення відповідного досвіду забезпечення свободи у сфері функціонування права та судових органів ЄС може мати велике значення для вдосконалення національної нормативно-правової бази та безпосереднього судового захисту прав і законних інтересів осіб у відносинах з публічним сектором. Система належного захисту свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах є однією з важливих умов європейського адміністративного простору. Ефективність національної системи забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах залежить від успішності процесу імплементації

та зближення законодавства Європейського Союзу з урахуванням не лише його змісту, а й форми. Досвід багатьох європейських країн доводить, як зазначає В.Ю. Величко, що адміністративні суди є доступним та ефективним інструментом захисту свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах (с. 166-176).

Слід відмітити, що дисертантом власні висновки побудовано не лише на підставі аналітики наукових та нормативно-правових джерел, а й з урахуванням судової практики, статистичних даних, а також результатів соціологічних опитувань.

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції.

Основні положення роботи знайшли відображення у 4 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, у тому числі в одному зарубіжному науковому виданні, а також у трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Оформлення дисертаційної роботи зауважень не викликає.

Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота В.Ю. Величка написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію В.Ю. Величка, водночас вважаю за необхідне звернути увагу на питання, які могли б слугувати предметом дискусії та обговорення при захисті дисертаційної роботи:

1. При висвітленні методології наукового пізнання свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин поза увагою автора залишено питання визначення сутності та специфіки застосування феноменологічного підходу методології наукового пізнання правових явищ;

2. Автор обґрунтовує доцільність розуміння свободи як «такого стану реалізації прав та інтересів учасників провадження, за якого їхні дії оцінюються як сумлінні, добросовісні, такі, що не є зловживанням правом, що не призводить до настання шкідливих наслідків, не порушуються принципи здійснення адміністративного судочинства та не створюють

перешкод до досягнення його цілей» (с. 18). Однак вже у другому розділі автором визначається, що свобода – «це оцінка багатограних міркувань, які судді зважують у своєму прагненні забезпечити справедливість» (с. 138). Такий підхід дозволяє зробити висновок, що свобода водночас автором розглядається і як об'єктивна реальність (певний стан), і як суб'єктивне право, що виявляється у здійсненні суб'єктом оцінки певного явища. Виявлені певні розбіжності розуміння свободи, досягнуті автором, безумовно, свідчать про складність досліджуваної категорії, однак при цьому вимагають пояснень під час захисту;

3. Розкриття змісту свободи на стадії судового розгляду дисертантом зосереджується на висвітленні проблематики руху суддівського пізнання. Однак при цьому фрагментарно висвітлюється реалізація свободи учасниками адміністративної справи, що необхідно було б зробити;

4. У підрозділі 2.4 «Зарубіжний досвід забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах та напрями його імплементації в Україні» автором достатньо ґрунтовно досліджується принцип ефективного забезпечення свободи в адміністративно-судочинних правовідносинах. Автором доволі суттєво та детально розглядається питання його реалізації при розгляді справ в порядку розгляду скарг Європейським Судом з прав людини. Однак при цьому автором не визначено напрямів імплементації такого принципу до чинного законодавства.

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань насамперед характеризує актуальність і складність теми дослідження та власний підхід дисертанта до їх розгляду. В дослідженні автором вдалося досягти поставленої мети.

Наведені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи В.Ю. Величка, а здійснений автором творчий

пошук заслуговує на підтримку.

Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення.

Дисертація та автореферат В.Ю. Величка логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти та науки України, а її положення викладено чіткою і зрозумілою мовою. Пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Свобода як цінність адміністративно-судочинних правовідносин» є за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням відповідає вимогам, передбаченим чинним законодавством, а її автор – Величко Віктор Юрійович заслуговує на присудження йому за результатами публічного захисту наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Ю.О. Легеза

Підпис Ю.О. Легези засвідчую:

Вчений секретар вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Т.М. Калюжна

